

Alderspensjoner 2

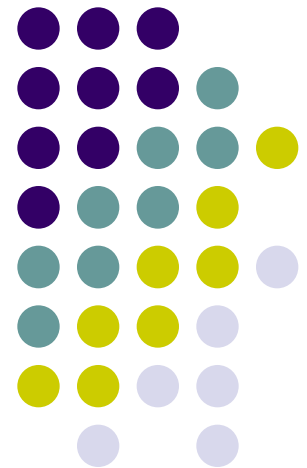

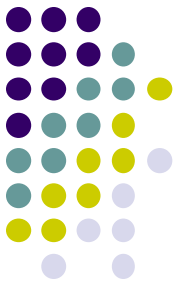
Nico Keilman

Befolkning og velferd

ECON 1730

Høst 2010

Denne forelesningen

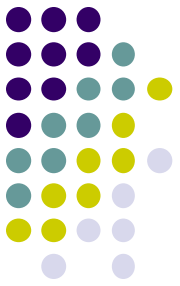
- Bongaarts, J.: Population Aging and the Rising Cost of Public Pensions
- Fredriksen, D., T. Gunnes og N.M. Stølen: Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde
- H. Brunborg, D. Fredriksen, N.M. Stølen og I. Texmon: Levealdersutvikling og delingstall
- Keilman, N.: Pensjonskommisjonen bør ta usikkerhet i befolkningsutviklingen alvorlig, 2003.

Bongaarts, Population Aging and the Rising Cost of Public Pensions

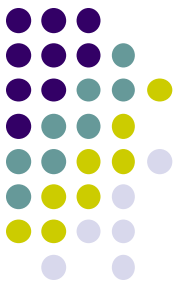
Analyse for G7-landene: Canada, Frankrike, Tyskland, Italia, Japan, UK, USA

Formlene ikke pensum

To typer pensjonssystemer:

- Pay as you go (PAYG): dagens yrkesaktive betaler alderspensjonene for dagens pensjonister (jfr Norge)
- Fondsbasert: dagens yrkesaktive sparer i et fond, og får sine pensjonsrettigheter utbetalt når de er pensjonister

Kvoter (s. 2-5)

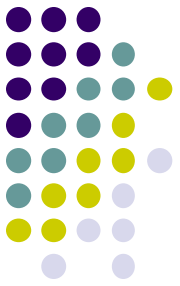
Eldrekvote = AKE = Old –age dependency
rate/ratio ("ODR") = $\#65+/\#15-64$

Support ratio = $1/ODR$

ODR misvisende

Bedre: Pensioner per worker ratio

$PWR = \#pensjonister/\#yrkesaktive$

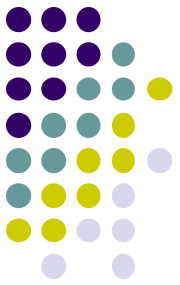

Også: Public pension expenditures ratio

PER = sum pensjonsutgifter/inntekter totalt

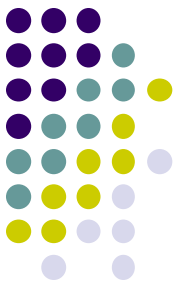
Avspeiler hvor stor del en gjennomsnittlig yrkesaktiv person må betale til PAYG-pensjoner
→ jfr. bidragsrate i Fredriksen et al. "Oppdaterte framskrivninger ..." (fig. 6) og Brunborg et al. "Levealdersutvikling og delingstall" (fig. 7)

Gir svar på spørsmålet om pensjonsystemet er bærekraftig

Framskrivning: bl.a. basert på FN's befolknings
prognose fra 2003

Referanseberegning

Tabell 1, figur 8

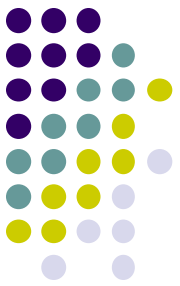
Public pensions expenditure ratio i 2000 ligger mellom 8% (UK, USA) og 35% (Italia).

(Norge 2006: 11%)

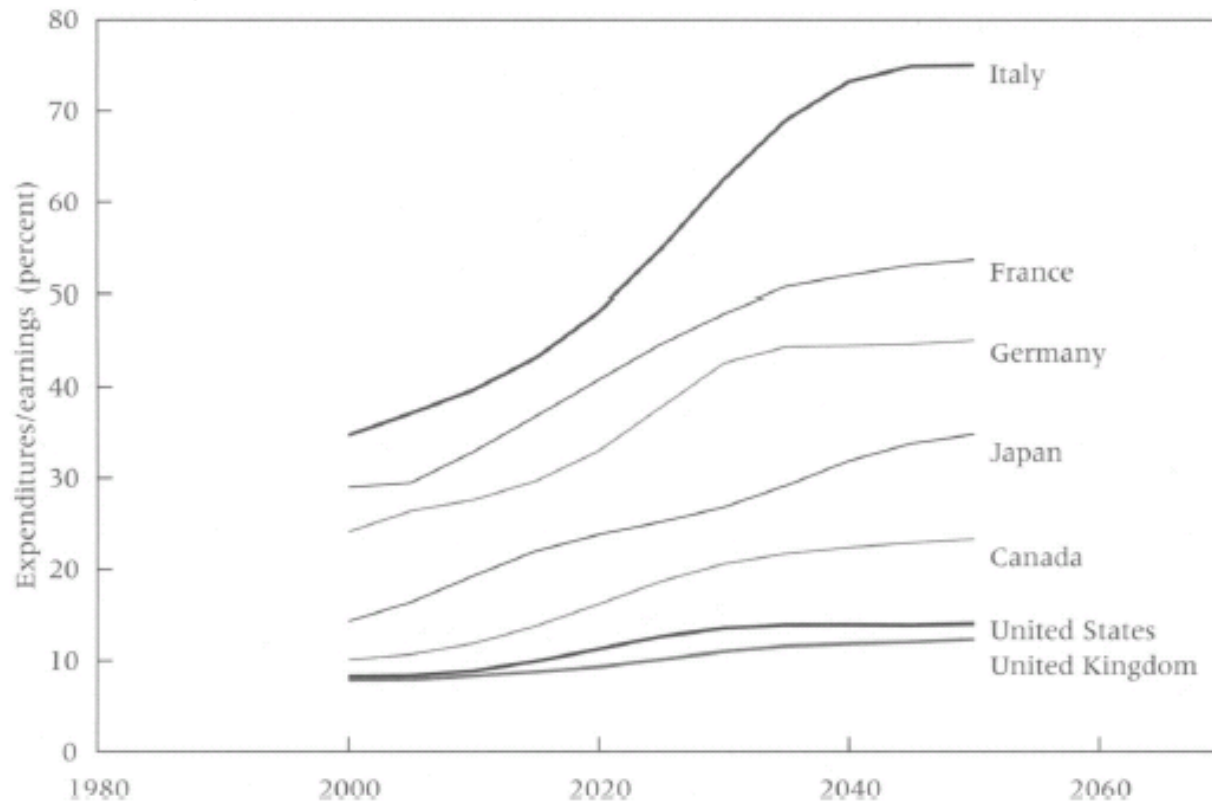
2050: fra 12% (UK) og 14% (USA) til 75% (Italia)

(Norge 2050: 22% dagens system, 17% nytt system)

FIGURE 8 Public pension expenditures as a percent of earnings, baseline projections 2000–2050

Tabell 2 og fig. 9-11 Policy Options

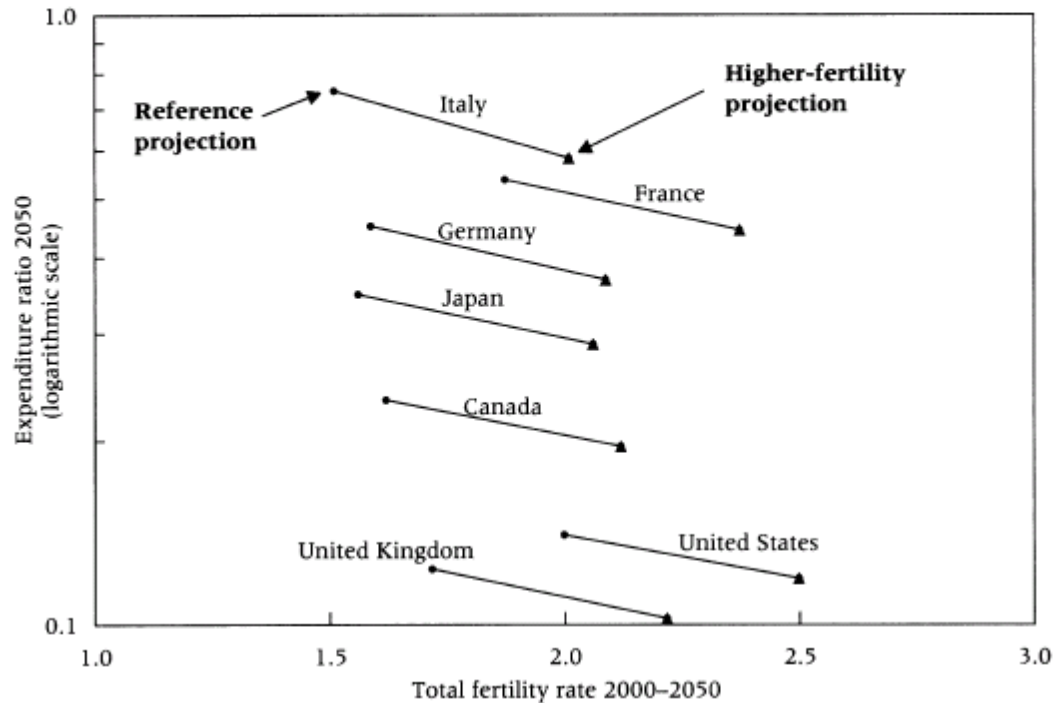
Målsetning: 10% lavere verdi for Public pension expenditure ratio i 2050, d.v.s. mellom 11% (UK) og 67% (Italia).

Gjennomsnittsverdier for hele G7

Enten

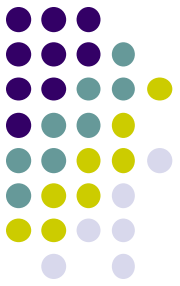
- SFT 0.27 b/k høyere, eller
- "raten" for netto innvandring 1,8 promillepoeng høyere, eller
- andel sysselsatte 15-64 år 9%p høyere, eller
- utsette pensjoneringen med 1,6 år, eller
- 10% lavere pensjonsutbetalinger.

FIGURE 9 Effect of an increase in the total fertility rate by 0.5 births per woman (2000–2050) on the pension expenditure ratio in 2050: Comparison of reference and higher-fertility projections

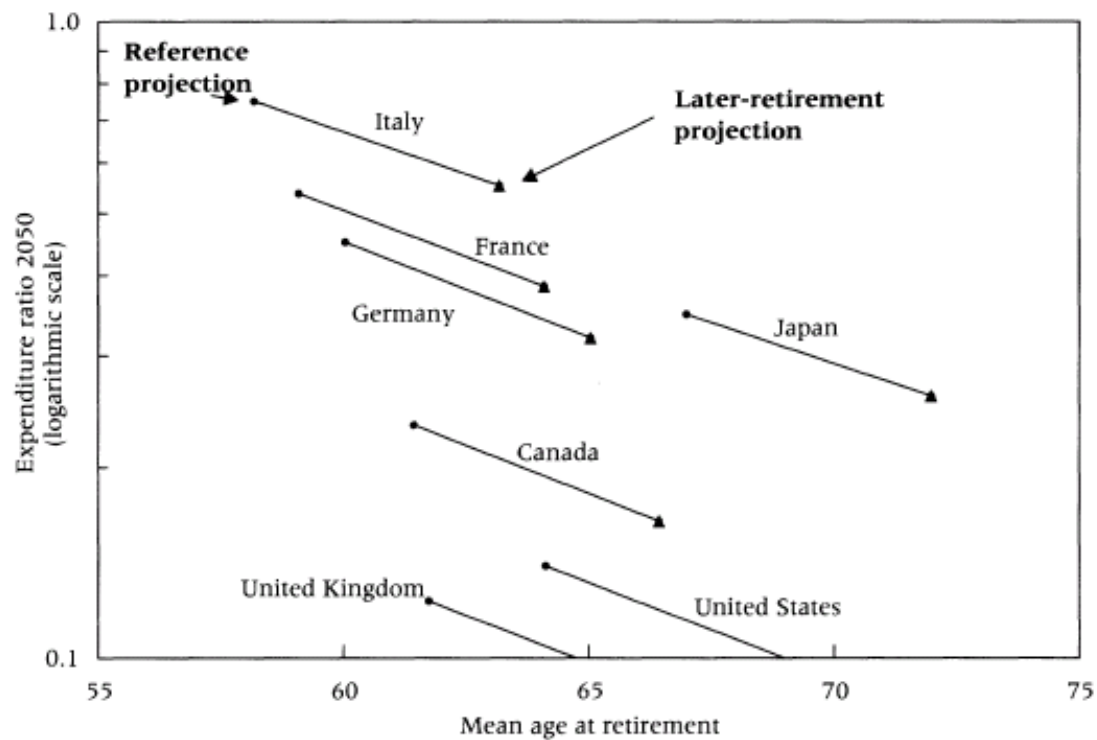
f. eks. Italia: PER i 2050 blir lavere med TFR 0,5 b/k høyere: fra 75% til 59%

I snitt: økning med 0.1 b/k medfører 4% lavere PER

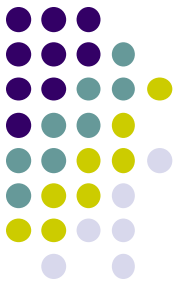

FIGURE 11 Effect of an increase in the retirement age by 5 years (2000–2050) on the expenditure ratio in 2050: Comparison of reference and later-retirement projections

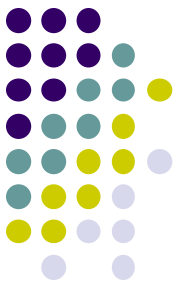
I snitt: 1 år senere avgang medfører 4% lavere PER i 2050

Konklusjon Bongaarts

Kombinasjon av tiltak er nødvendig, fordi 10% lavere PER enn referanseverdien i 2050 er fortsatt for høyt

Fredriksen et al.: Oppdaterte framskrivninger av arbeidsstyrke, pensjonsutgifter og finansieringsbyrde

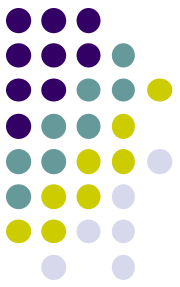

Pensjonsreformens effekt på pensjonsutgifter, arbeidsstyrke og finansieringsbyrde

Oppdaterte beregninger (etter St. m. nr. 5):

- ny befolkningsprognose (2008) – omtrent samme trekk som prognosen fra 2010
- avtaler i lønns- og trygdeoppgjørene i 2008
- opplegg for levealderjustering

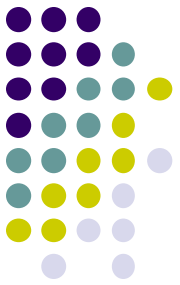
Endringer ift Stortingsmelding nr. 5

- Ny befolkningsprognose – høyere innvandring
- Opplegg for levealderjustering (se Brunborg et al.)
- Delvis skjerming av levealderjusteringen for de første kohortene
- Underregulering av grunnbeløpet (gammelt system) og økning i minstepensjon
- Opptjeningstaket hevet til 7,1 G; lengre periode for omsorgsopptjening (inntil 6 år pr. barn)

NB Etter at artikkelen kom ut: Nye opptjeningsregler (ulønnet omsorgsarbeid, førstegangstjeneste) skal gjelde fra 2010. Fleksibelt uttak av alderspensjon mellom 62 og 75 år (sic), levealderjustering, og nye regler for regulering av pensjoner iverksettes fra 2011!! Se

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/kampanjer/pensjonsreform/no.html?id=447347>

NB Etter at artikkelen kom ut:

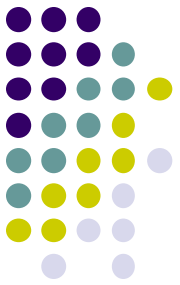
Nye opptjeningsregler: ulønnet omsorgsarbeid (4,5G), førstegangstjeneste (2,5G på årsbasis)

Fleksibelt uttak av alderspensjon mellom 62 og 75 år, levealderjustering, og nye regler for regulering av pensjoner iverksettes fra 2011.

Se

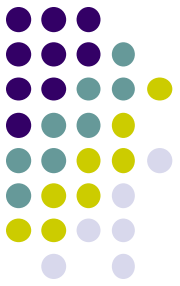
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/kampanjer/pensjonsreform/no.html?id=447347>

Avsnitt 2 (befolkningsprognose 2008): les sammen med artikkel om prognose 2010, som viser noe sterkere befolkningsvekst

Avsnitt 3 (levealderjustering): les sammen med artikkel til Brunborg et al. om levealderjustering og delingstallet

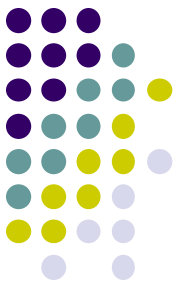
Mikrosimuleringsmodell MOSART (Boks 1)

Mikrosimuleringsmodell for befolkning og

- skolegang
- arbeid
- trygd

Fil med individdata, representativt utvalg av hele befolkningen

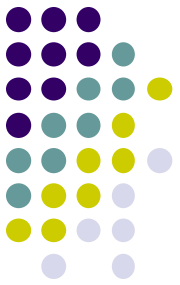
Simulerer livsløp for disse individene

Faste og variable kjennetegn

Faste: f. eks. fødselsår, kjønn

Variable: f. eks. i live (ja/nei), alder, barnetall, HFU, uførestatus, yrkesaktiv (ja/nei), pensjonert (ja/nei), pensjonspoeng/rettigheter, arbeidsinntekt etc.

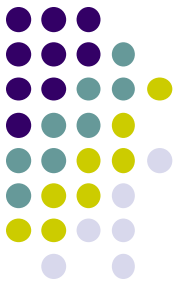

person	i live	alder	barnetall	HFU	yrkesaktiv	.	.	.	.
1	ja	30	0	VGS	ja				
2	ja	26	1	UN	nei				
3									
4									
5									
.									
.									
.									
.									
.									

Variable kjennetegn for hver person oppdateres hvert år ved hjelp av mikrosimulering

Jfr kohort-komponentmodell, som oppdaterer en tabell med opplysninger om antall personer i en bestemt tilstand (for eksempel #kvinner 30-34, i live)

Bidragsrate

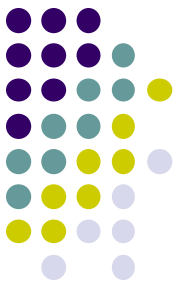

Forhold mellom pensjonsutgiftene og samlede
(pensjonsgivende) inntektene - PAYG

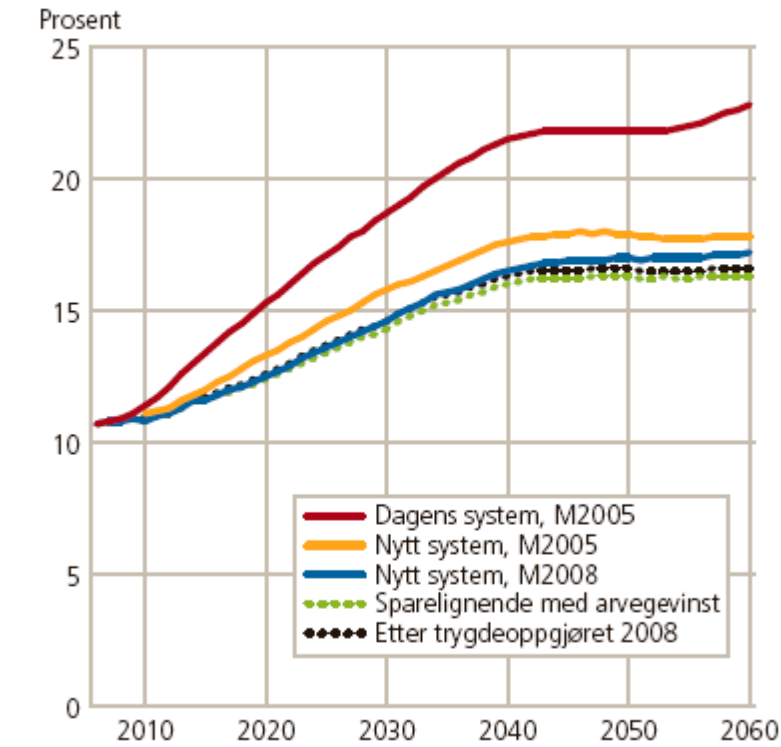
Pensjonene er med i nevneren av bidragsraten, men veier
kun 50%

$\text{bidragsrate} = \text{pensjonsutgifter} / (\text{skatteinntekter} + \frac{1}{2}\text{pensjonsutgifter})$

jfr Bongaarts' Public pensions expenditures ratio PER.

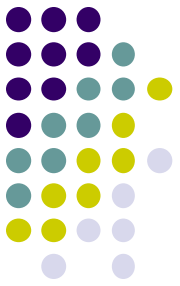

Figur 6. Bidragsrate alderspensjon. Prosent

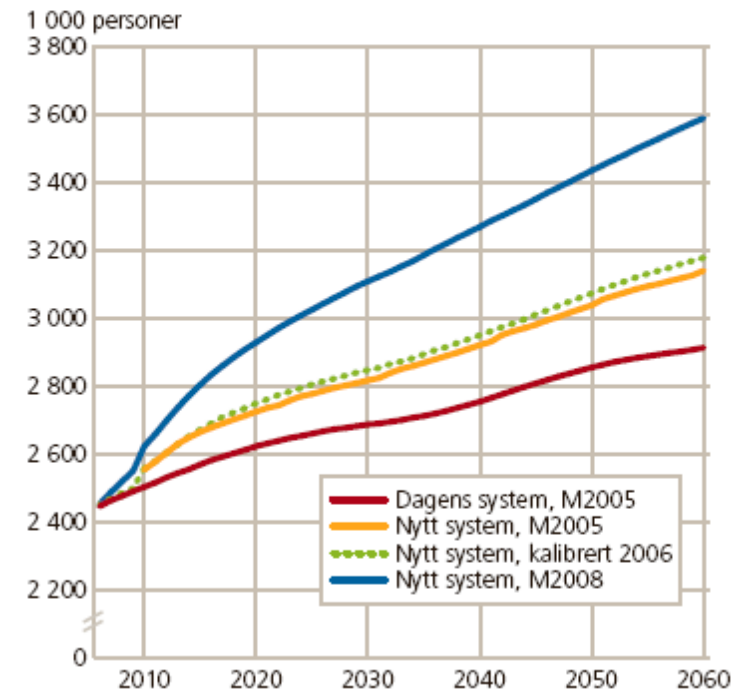

Bidragsraten stabiliserer seg rundt 17% (opp fra 11% nå)
M2005/M2008 = mellomalternativ befolkningsprognose fra 2005/2008

Arbeidsstyrken (avsnitt 4)

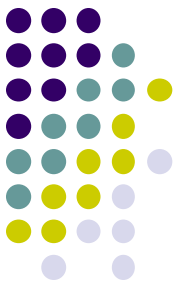

Figur 1. Framskriving av arbeidsstyrken avhengig av demografiske forutsetninger og pensjonssystem. 1 000 personer

2008-prognosen (blå kurve): mange flere i arbeid enn 2005-kurven viser (gull kurve)

Hopp over avsnittet "Justeringen av utgangspunktet ... høyere utdanning" (side 39)

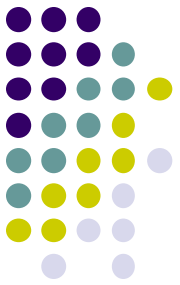
”... (vi) antar ... at pensjoneringen blir utsatt etter hvert som levealderen øker slik at ytelsene i hovedtrekk blir opprettholdt.” (side 39, høyre kolonne)

Levealderen øker med ca 0,16 år pr. kalenderår fram mot 2060 (jfr. avsnitt 2)

1 år høyere levealder kan kompenseres ved 8 måneder senere pensjonering

→ $0,16 * 8$ måneder = rundt 5-6 uker senere pensjonering for hvert kull, sammenlignet med kullet før

Nåverdi (avsnitt 7)

Hvor mye må jeg ha på bok i dag for å kunne betjene mine framtidige forpliktelser, når jeg også tar høyde for framtidige inntekter?

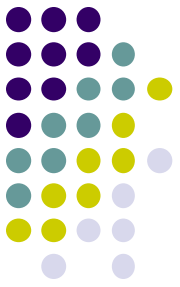
Eksempel:

om tre år ($t=3$) må jeg betale 10 kr. Med 4% rente trenger jeg i dag $10/(1,04)^3 = 8,89$ kr.

Jeg vet at jeg får inn 9 kr. om to år ($t=2$). Det tilsvarer $9/(1,04)^2 = 8,40$ kr.

Ikke nok.

Jeg trenger mindre (nåverdien er lavere) når ...

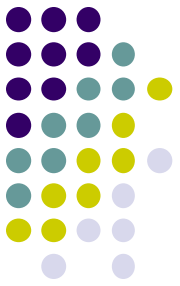

... renten er høyere: 6% gir

$$10/(1,06)^3 = 8,40 \text{ kr.}$$

... jeg kan utsette betalingen: $t = 5$ gir

$$10/(1,04)^5 = 8,22 \text{ kr.}$$

Nåverdi et nyttig begrep når det er mange kjente framtidige utgifter/forpliktelser, og mange framtidige inntekter

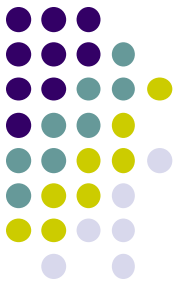
Jfr også senere forelesning om Generasjonsregnskap

NB: Fredriksen et al. antar 4% rente (side 42), men tar i tillegg høyde for lønnsvekst (pga indekseringen):

renten i nåverdiberegningen ("nettorente") =
= 4% - lønnsvekst

Med sterkere lønnsvekst blir nettorenten lavere

Derfor viser Tabell 2 høyere nåverdier av opptjente pensjonsforpliktelser for høyere lønnsvekst

Tabell 2. Nåverdier av opptjente forpliktelser til alderspensjon for ulike diskonteringsrenter. Mrd. 2006-kroner

Reallønnsvekst i prosent	2010	2020	2030	2040	2050	2060
Nytt system						
4	6 348	7 271	8 027	8 596	9 041	9 446
3	4 971	5 739	6 372	6 841	7 206	7 548
2	3 970	4 622	5 162	5 557	5 860	6 154
1	3 230	3 792	4 261	4 599	4 854	5 109
Dagens system						
4	7 234	8 715	9 985	11 078	12 095	13 014
3	5 638	6 852	7 892	8 776	9 604	10 375
2	4 480	5 495	6 364	7 092	7 775	8 430
1	3 625	4 489	5 228	5 837	6 408	6 972

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Nåverdiene 2-4 ganger fastlands BNP, større enn beholdningen i Statens pensjonsfond – Utland (2 800 mrd ved utgang av 2010)

Men klart lavere nåverdier i det nye systemet

Brunborg et al.:

Levealderutvikling og delingstall

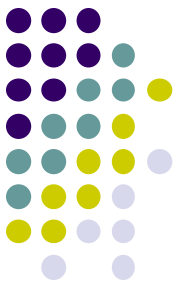

Beskriver konkret utforming av
levealderjustering og delingstall

- observert levealder eller prognose?
- kohort eller periode?
- menn og kvinner under ett
- glatting

Resultatene oppsummert i tabellene 2 og 3

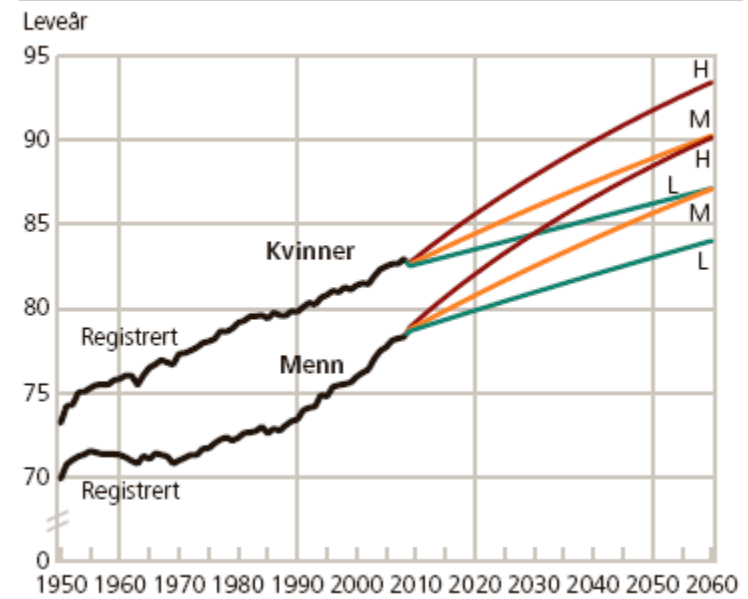
Observert levealder eller prognose?

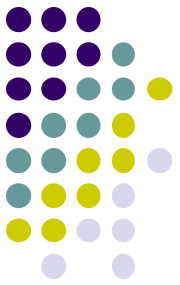

Bruker observert
levealder, mer objektiv
enn prognose

diskusjon

Figur 4. Forventet levealder ved fødselen

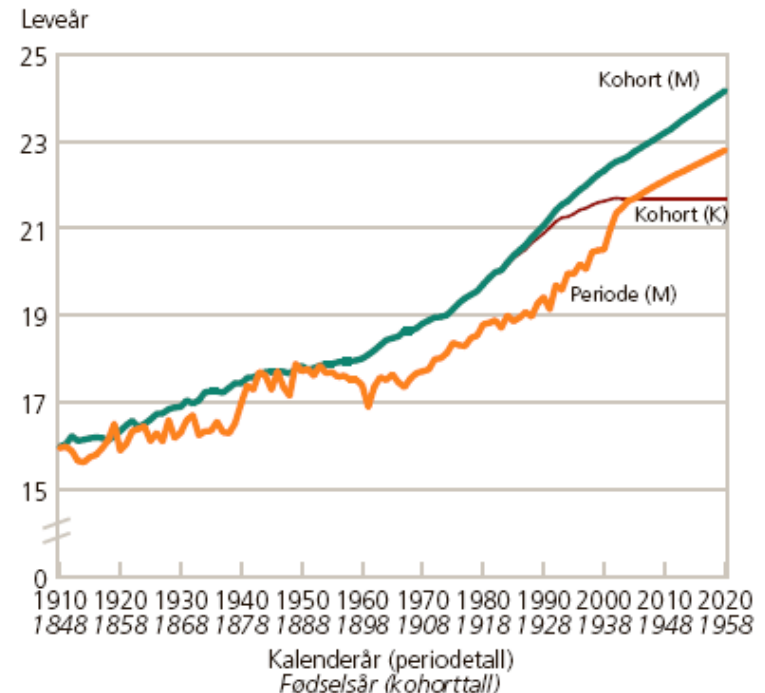
Kohort eller periode?

Bruker levealder basert på periode-tabell.

Periode-levaalder underestimerer virkelig levealder (= kohort-levaalder) i en periode når dødeligheten faller.

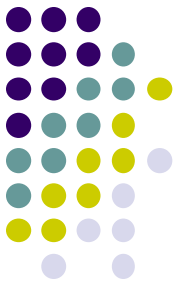
Diskusjon

Figur 4. Gjenstående levetid ved alder 62 år for perioder og kohorter. Ekstrapolert med tall fra befolkningsframskrivingen for 2008-2060 (mellomalternativ M og konstant dødelighet K)¹

¹ Kohorttallene er plottet for observasjonsåret minus 62. x-aksen viser observasjonsåret for periodetallene, med kohortenes fødselsår i parentes.

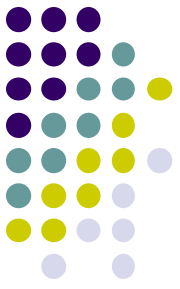
Levealder for menn og kvinner under ett

diskusjon

Glatting: unngå tilfeldige variasjoner

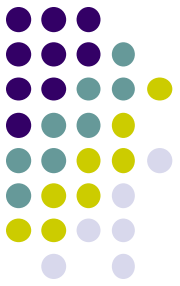

Observert forventet gjenstående levetid e_x for 62 åringer, 63 åringer, ..., 75 åringer ($x=62,63,\dots,75$) måles det året når et fødselskull blir 60 (O.t.pr. sier 61 år).

Deretter tas, for hver alder x , gjennomsnittet av e_x -verdiene for de siste 10 år. Dette gjennomsnittet blir grunnlag for delingstallet for dem som tenker å gå av på alder 62, 63, ..., 75.

Diskusjon

Delingstallet endres ikke for dette kullet.

1943-kullet er referanse
(1943+67=2010)

Tabellen er et anslag på
delingstall slik som de kan bli
når de ulike fødselskullene
når pensjoneringsalder

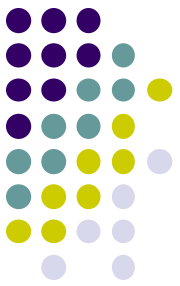
I virkelighet kommer man til å ta
utgangspunkt i observerte tall,
ikke prognoser

Tabell 2. Anslag på delingstall, mai 2008¹

Alder	Fødselsår					
	1943	1954	1958	1963	1973	1983
62		19,89	20,17	20,59	21,46	22,35
63		19,18	19,45	19,87	20,73	21,61
64		18,48	18,74	19,15	19,99	20,86
65		17,78	18,03	18,43	19,26	20,12
66		17,08	17,33	17,72	18,53	19,37
67	15,17	16,39	16,63	17,01	17,81	18,63
68		15,70	15,93	16,30	17,08	17,89
69		15,02	15,24	15,60	16,36	17,15
70		14,35	14,56	14,91	15,64	16,41
71		13,68	13,88	14,22	14,94	15,68
72		13,02	13,22	13,54	14,23	14,96
73		12,37	12,56	12,88	13,54	14,24
74		11,74	11,92	12,22	12,86	13,54
75		11,12	11,29	11,58	12,19	12,84

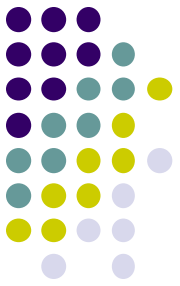
¹ Delings- og forholdstallene er beregnet på grunnlag av ti års tilbakegående glatting av periodetall for dødeligheten fra det året en kohort fyller 60. Informasjonen om dødeligheten er basert på observerte tall til og med 2007. Deretter bygger tallene på dødelighetsforutsetningene fra mellomalternativet i SSBs befolkningsframskrivninger fra mai 2008. Dødeligheten er beregnet for begge kjønn under ett. I tillegg til dødeligheten er delingstallene også justert for at de løpende pensjonsytelsene indekseres svakere enn lønnsveksten. For en nærmere forklaring av delingstallet, se Brunborg, Fredriksen, Stølen og Texmon (2008), spesielt likning (19) på side 20.

I praksis mer lempelig justering av delingstallet fram til 1962-kullet

Tabell 3. Anslag på nedjusterte forholdstall, mai 2008

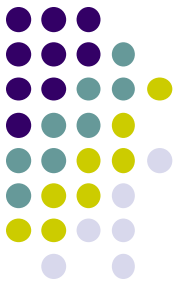
Alder	Fødselsår					
	1943	1944	1945	1948	1953	1962
62				1,316	1,341	1,387
63				1,258	1,283	1,329
64				1,199	1,225	1,272
65			1,127	1,141	1,168	1,215
66		1,064	1,068	1,083	1,110	1,157
67	1,000	1,005	1,010	1,025	1,053	1,100
68	0,942	0,947	0,952	0,968	0,997	1,044
69	0,884	0,889	0,895	0,911	0,941	0,987
70	0,827	0,833	0,838	0,855	0,885	0,931
71	0,771	0,777	0,783	0,800	0,830	0,875
72	0,716	0,722	0,728	0,746	0,775	0,820
73	0,662	0,668	0,674	0,692	0,721	0,765
74	0,610	0,615	0,622	0,639	0,669	0,712
75	0,558	0,564	0,571	0,588	0,617	0,659

Overgangsfase

- 1944-kullet første med levealderjustering
- 1954-kullet første med ny opptjeningsmodell
- 1963-kullet første med fullstendig nytt pensjonssystem

Keilman: Pensjonskommisjonen bør ta usikkerhet i befolkningsutviklingen alvorlig

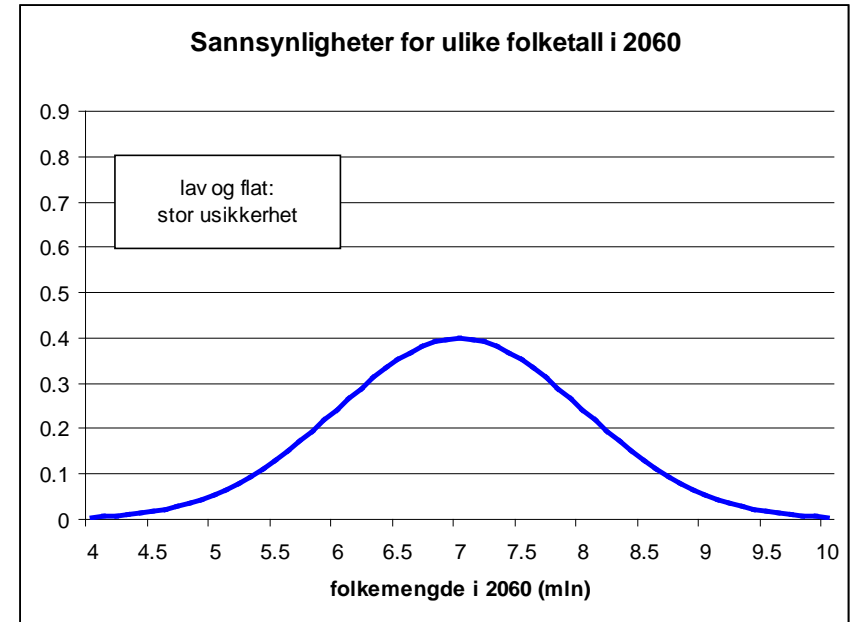
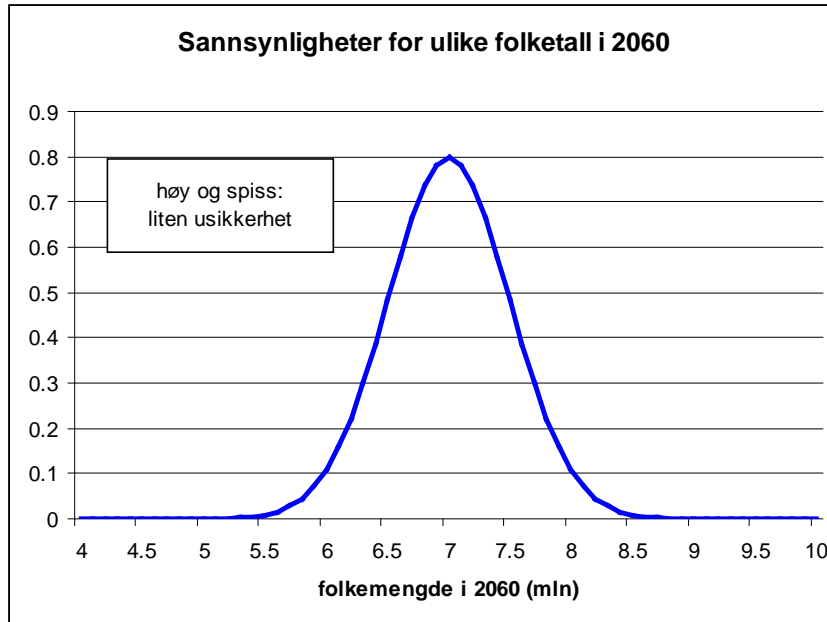
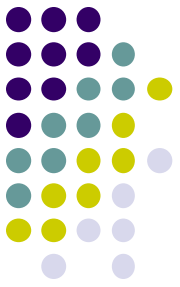

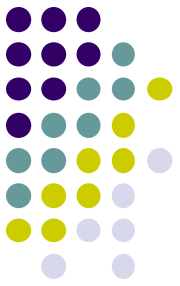
Hovedpoeng: Prognoser for befolkning, arbeidsmarked, pensjonsutgifter osv. tar ikke høyde for prognoseusikkerhet.

Bruk heller en statistisk tilnærming

Framtiden er usikker, men noen anslag er mer sannsynlige enn andre

Statistisk fordeling avspeiler usikkerhet

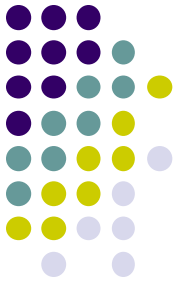

To typer mål som kvantifiserer usikkerhet:

Standardavvik (brukte 0,5 mln i figuren til venstre og 1 mln i figuren til høyre)

Prognoseintervall, f. eks. 67%, 80%, 95%, som avspeiler "forventet treffsikkerhet"

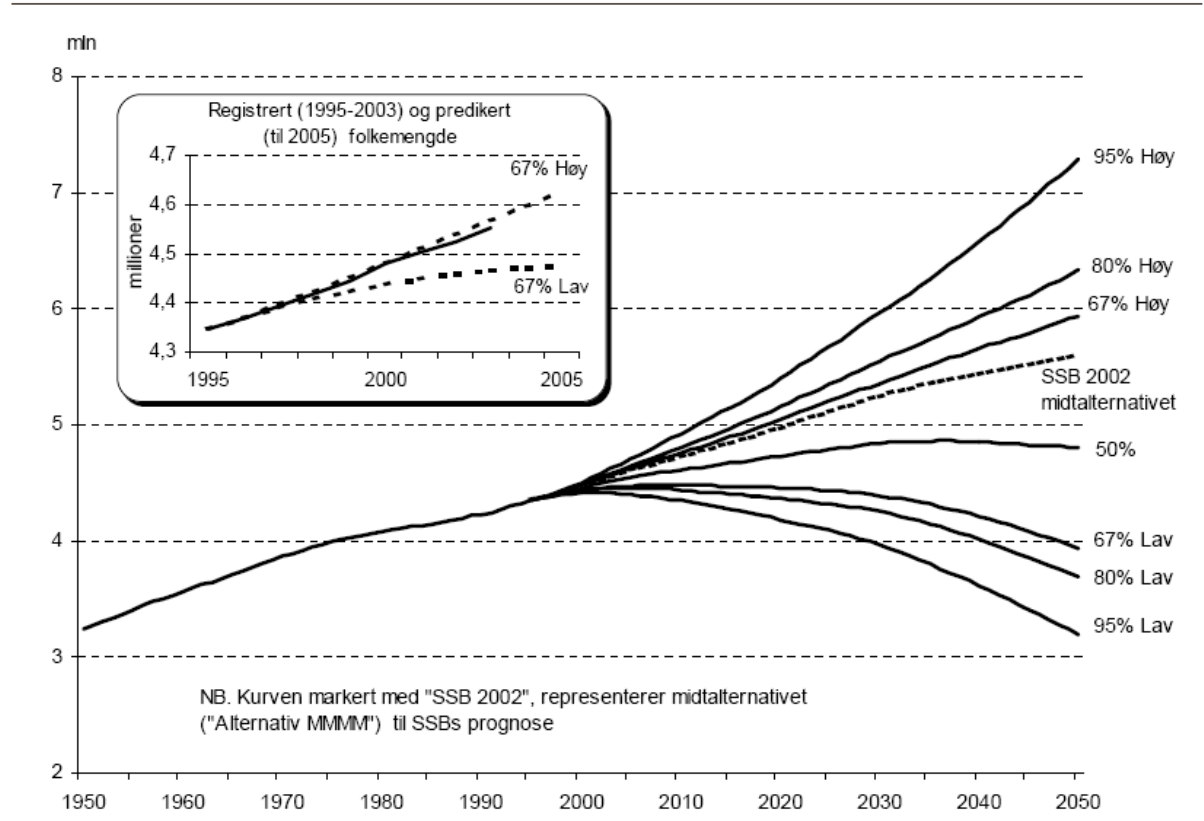
Prognoseintervaller

Bredden øker
over tid

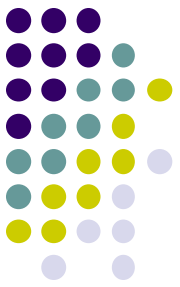
95% ekstrem,
80% eller
67% bedre

Figur 1. Folkemengde 1950-2050

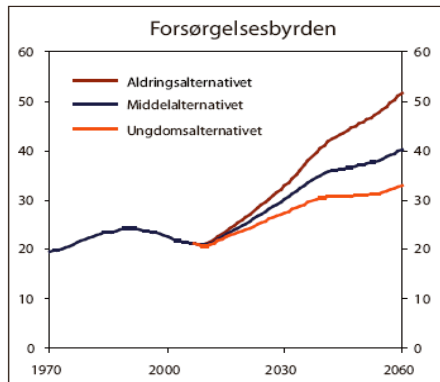
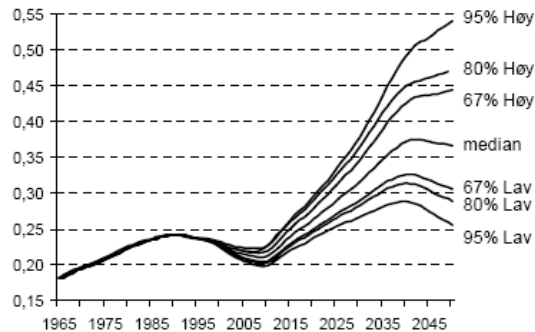

Hvorfor viktig?

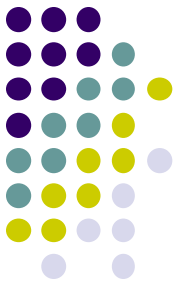
Figur 4. Prognoseintervaller for eldrekvoten

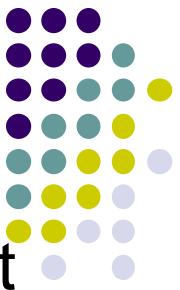
Figur 4.6 Befolkning 67 år eller eldre som andel av befolkningen i yrkesaktiv alder (20-66 år). Prosent

Kilder: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

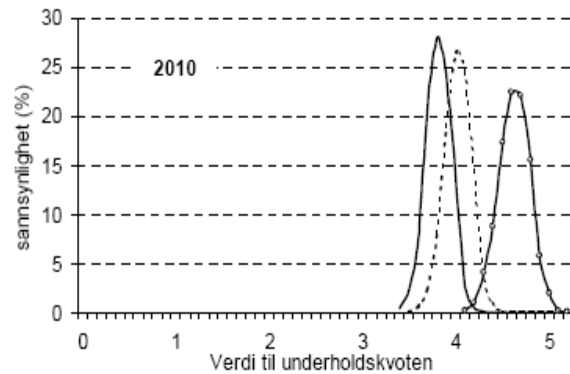
- Eldrekvotens verdi er usikker på lang sikt
- Aldringen kan avvike vesentlig fra medianen (50% bane)
- Hva skader mest for pensjonssystemet: en under- eller en overestimering av aldring?

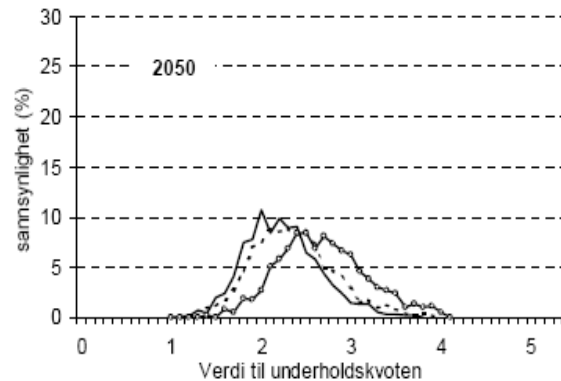
En stokastisk (sannsynlighets-) prognose gir sannsynlighetsfordelinger for alle prognoseresultatene.

Figur 6. Predikerte sannsynlighetsfordelinger for underholdskvoten, 2010 og 2050

--- basert på yrkesprosjenter som i 2001
— basert på yrkesprosjenter som i 1972
— basert på "maksimale" yrkesprosjenter

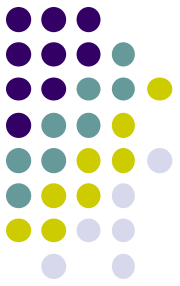
Underholdskvoten ("support ratio") =

$\frac{\# \text{yrkesaktive} > 20 \text{ år}}{\# \text{ikke-yrkesaktive} \geq 67 \text{ år}}$

2001: ca. 3,9

2050: ulike scenarier for yrkesdeltakelse har liten effekt på predikert underholdskvoten

Tekstboks på side 24 viktig

Høyere fruktbarhet (innenfor realistiske grenser) løser ikke pensjonsproblemet

Jfr. Bongaarts' artikkel